

Sätra småbåtshamn

Arkeologisk utredning, etapp 1, Sätra småbåtshamn, Brännkyrka socken, Stockholms kommun, Södermanland

Lars Andersson

Lisa Sundström

Rapport 2008:24

STOCKHOLMS
LÄNS MUSEUM

Sätra småbåtshamn

Arkeologisk utredning, etapp 1, Sätra småbåtshamn, Brännkyrka socken, Stockholms kommun, Södermanland

Lars Andersson

Lisa Sundström

Rapport 2008:24

Rapporten finns i PDF-format på adressen
<http://stockholms.lans.museum/>

Tidsaxel: Mats Vänehem

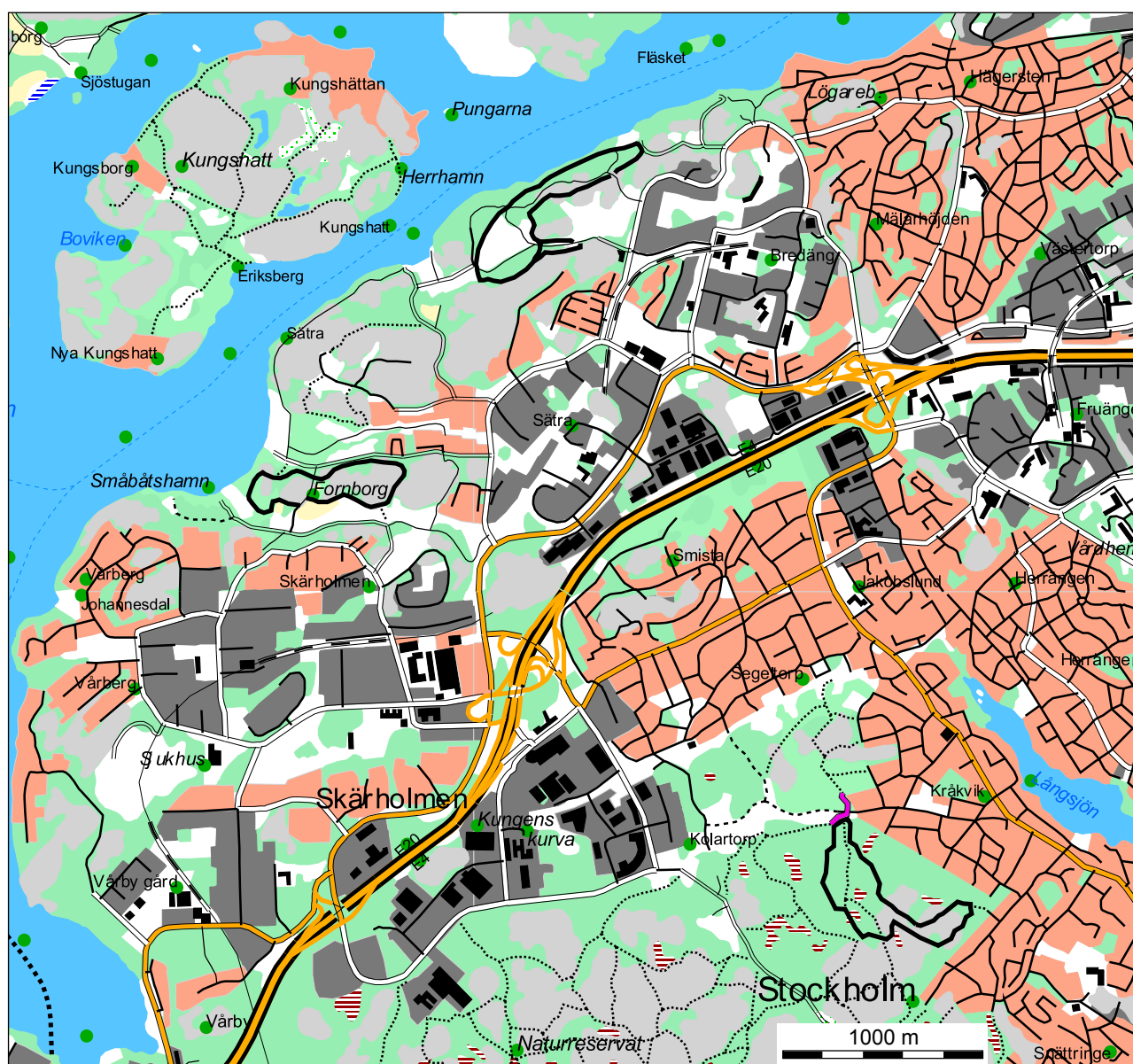
© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Åsa Lundström

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Nacka 2008

Innehåll

Administrativa uppgifter	7
Sammanfattning	7
Inledning	7
Metod	7
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Resultat	9
Arkeologiska lämningar och rekommendationer till vidare åtgärder	10
Referenser och förkortningar	12

Områdena kring Kungens Kurva och Sättra småbåtshamn. (Utsnitt ur digitala terrängkartan).

*Fig 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan med undersökningsområdet markerat.
Skala 1:100 000.*

Administrativa uppgifter

Kommun:	Stockholm
Socknar:	Brännkyrka
Länsmuseets dnr:	2008:029
Uppdragsgivare:	Vägverket genom konsortiet Förbifart Stockholm SWECO VBB AB, WSP Sverige AB, Tyréns AB
Typ av undersökning:	Utredning etapp 1
Projektledare:	Lars Andersson Lisa Sundström

Sammanfattning

Utredningsområdet är beläget inom markerat område (fig 5). Utredningen innehåller inga markingrepp i form av söschakt eller provgrävningar. Inom utredningsområdet finns lämningar efter torp och varvsverksamhet vilka bedöms ha ett stort kulturhistoriskt värde (**obj 1**). Utredningen bör följas av en etapp två-utredning med dokumentation, inventering och eventuella provundersökningar.

Inledning

Stockholms läns museum har inom MKB-arbetet (arbetsplaneskedet) Förbifart Stockholm utfört ett uppdrag motsvarande en arkeologisk utredning etapp 1. Utredningen beställdes och bekostades av Vägverket genom konsortiet SWECO/WSP/Tyréns. Utredningsområdet utgörs av det på fig 5 markerade området Föreliggande rapport är en del av flera utredningar där områdesindelningarna motiveras av exploateringens arbetsområde och sammanhängande kulturmiljöer.

Metod

Inom uppdraget ingår en fältinventering, analys av historiskt kartmaterial samt en arkivgenomgång. Inga markingrepp i form av söschakt eller provgrävningar har utförts. Inom området har ett flertal husgrunder uppmärksammats. I uppdraget har det dock ej ingått en detaljmätning av dessa. De arkeologiska lämningarna presenteras som ett sammanhängande riskområde. Resultatet presenteras på en underlagskarta med rekommendationer på vidare åtgärder.

Det historiska kartmaterialet som har använts har hämtats från Lantmäteriets digitala databas. De medeltida historiska uppgifterna har hämtats från DMS. I övrigt har FMIS använts i uppgifter om registrerade fornlämningar. Geologin beskrivs utifrån jordartartskartor från Sveriges geologiska undersökning.

Fig 2. Utdrag ur häradsekonomiska kartan med dagens väg- och järnvägsnät inlagt. Vägkorridoren är markerad svart linje, de kulturhistoriskt värdefulla områdena med röd linje.

Topografi och fornlämningsmiljö

Området utgörs av mestadels kustanknuten uppvuxen lövskog med inslag av mindre partier med åker/äng. Höjden varierar mellan Mälarens vattennivå och 30 meter över havet. Terrängen är kuperad med djupa och smala dalgångar med barrskogsbevuxna bergshöjder. Bergrunden utgörs av gnejser och med glacial lera i de lägre liggande områdena. Den södra branten mot Mälaren utgörs av en förkastningsbrant.

Väster om utredningsområdet ligger en fornborg (Brännkyrka 38) och en stensättning. Fornborgen är förmodligen en så kallad farledsborg strategiskt placerad vid vattnet. Fornborgen tillhör säkerligen bygden kring Sättra – Vårby.

Sättra

Sättra omnämns 1331 *in Sætrum*, 1376 *i Sætrum*. Intill gårdsläget har det legat ett mindre gravfält med fem stensättningar (Brännkyrka 155). En stensättning ligger kvar (Brännkyrka 143). Antalet gravar är väl litet för att argumentera för en större gård under järnåldern även om man måste räkna med en viss bortodling eller förstörda gravar. Under medeltiden utgörs Sättra också av endast ett skattehemman (skattehemmanen brukades av självägande bönder som betalade grundskatt till kronan). Gården tycks främst exponera åt söder med skogsområden som förmodligen använts till bete samt ved och virkestäkt samt läge för mindre torpbebyggelse. Sättra tycks utgöras av en relativt liten gård fram till 1600-talet då det blir en sätesgård ägd av ståthållaren på Stockholms slott Lars Bengtsson. Regionens stora centrum var förmodligen placerat vid Vårby under tidig tid.

Resultat

Vid inventeringen uppmärksammades ett flertal husgrunder som har tillhört torpen och verksamheten vid Sättra varv (**obj. 1**). Lämnin-garna bör betecknas som mycket kulturhistoriskt värdefulla och bör skyddas vid framtida exploateringar. Vissa lämningar bör betecknas som fasta fornlämningar. Miljön måste anses som känslig. Föreliggande utredning har inte detaljmätt lämningarna då dessa finns dokumenterade i tidigare inventeringar och äldre kartmaterial (se fig 2 och 3).

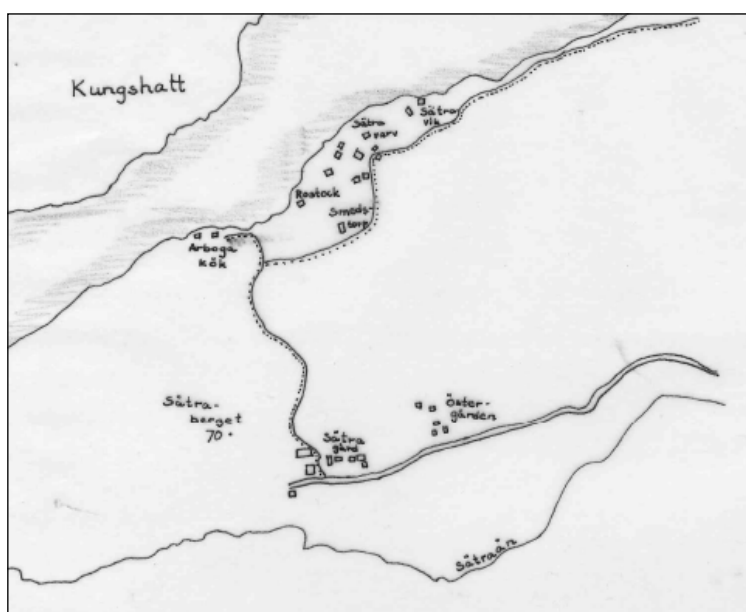

Fig 3. Utdrag ur "Inventering av Sättraområdet", Stockholms stadsmuseum 1962.

Fig 4. Lämningar av en busgrund inom objekt 1. Foto Lisa Sundström.

Det bör också betonas att vattnet utanför varvsverksamheten kan innehålla kulturhistoriska lämningar som t. ex. vrak eller lämningar efter annan marin verksamhet. Idag finns två vrak registrerade i FMIS i anslutning till kustlinjen (Brännkyrka 627 och 642).

I övrigt bör vägsystemet betecknas som känsligt. Inget kartmaterial äldre än Generalstabskartan från 1873 har hittats i föreliggande utredning. Där finns dock ett vägnät markerat från Sättra ner till Mälaren och torpet Eklund som överensstämmer med dagens vägdragning.

Arkeologiska lämningar och rekommendationer till vidare åtgärder

I samband med föreliggande utredning nyupptäckta fornlämningar och iakttagelser. Redovisas på fig 2 och 5.

Obj 1. Område med bebyggelselämningar och spår av varvsverksamhet. Rekommenderad åtgärd: Bör dokumenteras eller eventuellt förundersökas vid en eventuell exploatering.

Tidigare kända och registrerade fornlämningar i samband med och av betydelse för kontexten kring vägområdet. Uppgifter från FMIS. Redovisas på fig 5.

Brännkyrka 38 Fornborg

Brännkyrka 152. Stensättningsliknande lämning, tre st. Ej fornlämning.

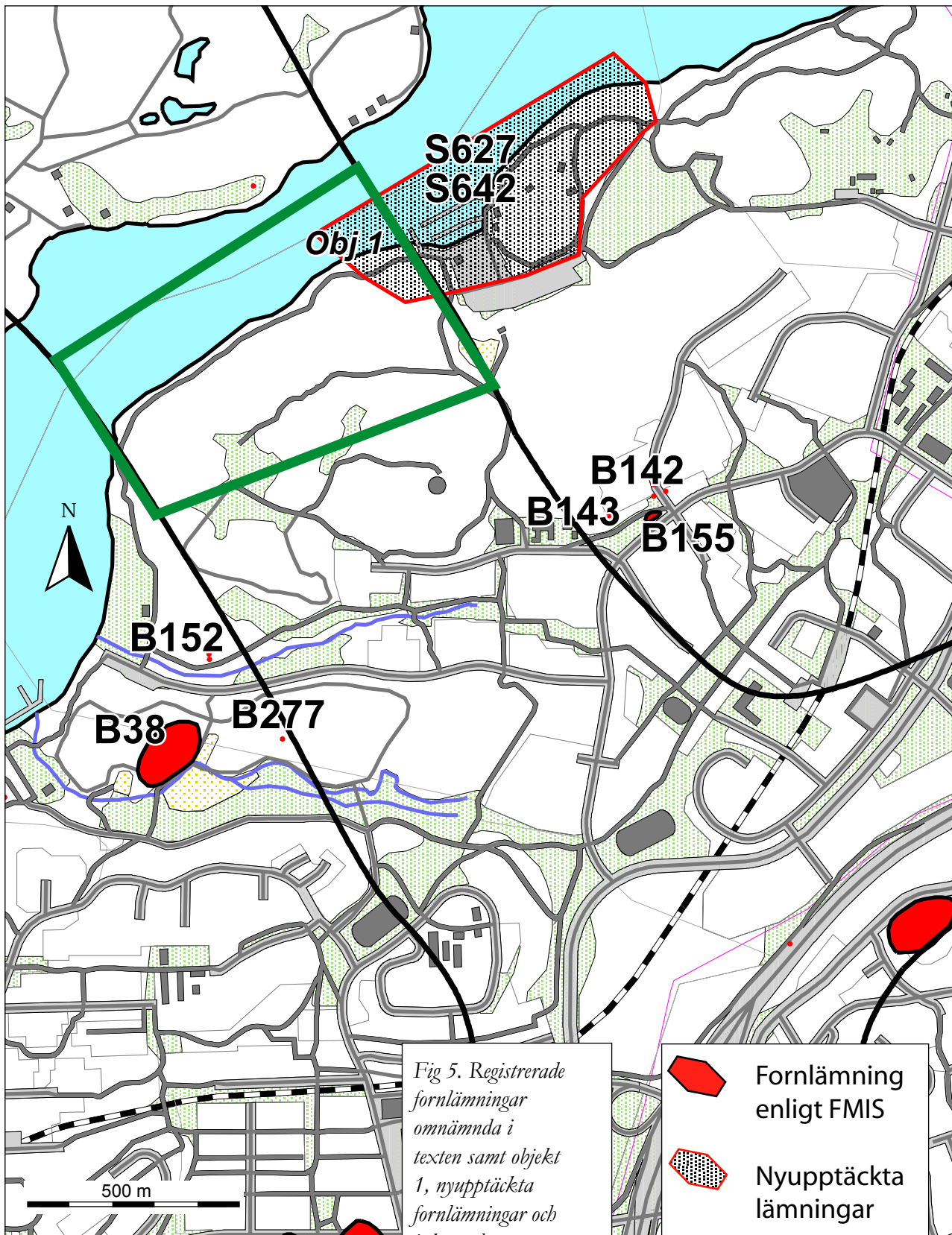

Fig 5. Registrerade fornlämningar omnämnda i texten samt objekt 1, nyupptäckta fornlämningar och iakttagelser.

S = Stockholm
B = Brännkyrka

- Fornlämning enligt FMIS
- Nyupptäckta lämningar
- Utredningsområde

Brännkyrka 277. Stensättning

Brännkyrka 142. Byggnad borttagen.

Brännkyrka 143 Stensättning.

Brännkyrka 155 Uppgift om gravfält. På platsen är nu ett grönområde. Enl. 1951 års inventering fanns ett svårt skadat gravfält om 5 rundastensättningar, övertorvade. Borttaget 11/2 - 65

Stockholm 627. Fartygs-/båtlämning. Vrak. Ej fornlämning.

Stockholm 642. Fartygs-/båtlämning. Vrak. Ej fornlämning.

Referenser och förkortningar

Bratt Peter mfl. 1998. *Fortid i ny dager*. Raster förlag. Stockholm.

Ohlson Gunborg. 1962. *Rap ang inventeringen av Sättraområdet*. Stockholms stadsmuseum. Stencil.

Rahmqvist Sigurd & Janzon Kaj. 2002. *Det medeltida Sverige. Tören*. Riksantikvarieämbetet Stockholm.

Förkortningar nämnda i texten

DMS = Det medeltida Sverige.

ATA= Antikvarisk Topografiska Arkivet

U+nr = Upplands runinskrifter

FMIS = Fornminnesregistret www.raa.se

SGU = Sveriges Geologiska Undersökning. Geologiska kartbladet Stockholm NV